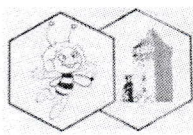

БОШ
БЕОГРАДСКА
ОТВОРЕНА
ШКОЛА

**#EУ
ЗА ТЕБЕ**

Situaciona analiza o stanju pčelarstva

Naziv projekta: Misli o pčeli!

Januar, 2026.godine

БОШ
БЕОГРАДСКА
ОТВОРЕНА
ШКОЛА

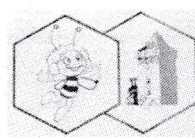

#EУ
ЗА ТЕБЕ

Ovaj materijal je deo projekta EU Resurs centar za civilno društvo u Srbiji i objavljen je uz finansijsku pomoć Evropske unije. Za njegovu sadržinu odgovorno je isključivo Udruženje za očuvanje zdravih stilova života „Bio pčelinja klinika“ iz Bačkog Novog Sela i ono ne odražava nužno stavove Evropske unije.

BOŠ
БЕОГРАДСКА
ОТВОРЕНА
ШКОЛА

**#EУ
ЗА ТЕБЕ**

Sadržaj:

Uvod i definisanje analize	4
Analiza trenutne situacije	6
Identifikacija problema (postojeći resursi/ograničenja)	11
Normativni okvir.....	19
Rezultati analize (zaključci i preporuke)	23
Izvori i literatura:	26

BOŠ
БЕОГРАДСКА
ОТВОРЕНА
ШКОЛА

#EU
ЗА ТЕБЕ

Uvod i definisanje analize

Situaciona analiza, odnosno „*status quo analysis*“ po definiciji predstavlja analitički narativni izveštaj, nastao kao rezultat sveobuhvatne analize trenutne pozicije, internog i eksternog okruženja, ukazivanja na ključne sposobnosti entiteta ili pojave koja se analizira, ocenjujući na kraju i interpretirajući, na adekvatan način, sprovedena istraživanja.

Tokom izrade analize, koriste se različite metode, alati i tehnike, od kojih su najpoznatiji SWOT, PESTLE, model prikupljanja podataka i drugi, a analize se kao značajan alat u sagledavanju trenutne pozicije i u procesu donošenja odluka primenjuju u strategijskom menadžmentu, poslovnom svetu i mnogim drugim oblastima.

Zadatak ove analize jeste utvrđivanje stanja pčelarstva u podunavskom regionu, sa obuhvatom četiri opštine (Apatin, Odžaci, Bač i Bačka Palanka) i osvrtom na neposredno okruženje i region. Potreba za izradom ove analize proistekla je iz projekta „**Misli o pčeli!**“, koji se realizuje u okviru programa „EU Resurs centar za civilno društvo u Srbiji“, i finansira putem Beogradske otvorene škole.

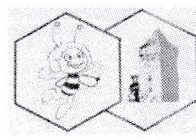
Nosilac projekta je Udruženje za očuvanje zdravih stilova života „Bio pčelinja klinika“ iz Bačkog Novog Sela, u partnerstvu sa Društvom pčelara „Dunav“ iz Apatina i Opštinskim udruženjem pčelara „Mostonga“ iz Bača. Saradnju na projektu obezbedili su i pčelari iz opštine Odžaci (opštinskog mesta Karavukovo) i opštine Bačka Palanka (opštinskog mesta Čelareva).

Cilj projekta je da se skrene pažnja javnosti na ozbiljan pomor pčela i posledice koje taj trend ostavlja na prirodu i lokalnu poljoprivredu, a način na koji će se inicirati promene jeste javno zagovaranje.

Činjenica je da lokalno građanstvo koje se aktivno bavi pčelarstvom, već duži niz godina ukazuje na ovu negativnu pojavu, ali se javnost na to oglašuje. Takvo „nečinjenje“ dovodi do toga da se problem produbljuje, dok mnogi faktori, kao što su promena klime, ekstremne suše, nestručno korišćenje pesticida, i dr., ostavljaju nesagledive posledice.

БОШ
БЕОГРАДСКА
ОТВОРЕНА
ШКОЛА

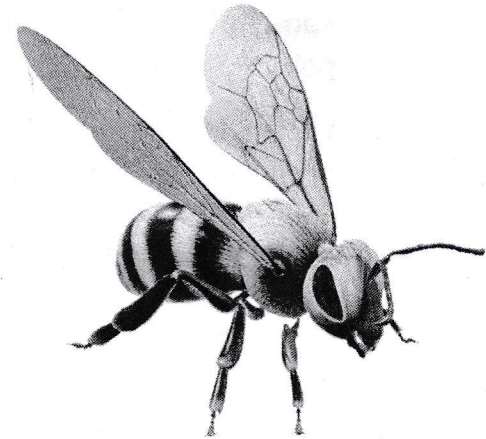
**#EУ
ЗА ТЕБЕ**

Dokument kojim analiziramo stanje pčelarstva u pomenutom projektu, treba da posluži kao temelj za buduće preporuke i politike zaštite pčela i da da realan prikaz trenutnog položaja svih aktera u ovoj oblasti u targetiranom području.

U tom kontekstu, izvršiće se prikupljanje i obrada relevantnih podataka vezanih za pčelarstvo, identifikovaće se ključni problemi, ali i utvrditi postojeći resursi i ograničenja, analizirati normativni okvir i prezentovati output analize u vidu određenih zaključaka, odnosno preporuka.

Analiza trenutne situacije

Iako u Republici Srbiji postoje odlični uslovi za razvoj pčelarstva (dosadašnje klimatske prilike, postojeća flora medonosnih biljaka, tradicija pčelarenja među stanovništvom i sl.), može se reći da i pored svega toga, pčelarstvo nije dovoljno razvijeno. Glavni razlog za ovu situaciju je nepostojanje kompleksne strategije razvoja pčelarstva ili sličnog planskog dokumenta i potrebnih mera za njeno sprovođenje.

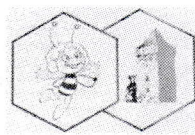
U Republici Srbiji je pod pokroviteljstvom Republičkog zavoda za statistiku, 2023. godine izvršen Popis poljoprivrede, kao jedno sveobuhvatno istraživanje strukture gazdinstava, uključujući, između ostalog i stočarstvo i pčelarstvo. Podaci prikupljeni na ovaj način, služe za evidenciju i analiziranje u kvantitativnoj, ali i kvalitativnoj strukturi podataka. Obuhvat broja košnica pčela, je na primer ključno za evidenciju proizvodnje meda. Ovako prikupljeni podaci centralnim institucijama služe za donošenje adekvatnih odluka i sprovođenje mera u sektoru stočarstva, konkretno u ovom slučaju pčelarstva.

Tabela br. 1. Popis poljoprivrede R Srbije 2023, Ukupan broj košnica pčela po regionima

Teritorija	Period	Broj košnica pčela [hiljada]
REPUBLIKA SRBIJA	2022	977
	2023	1103
	2024	1171
SRBIJA – SEVER	2022	307
	2023	280
	2024	286
Beogradski region	2022	79
	2023	64
	2024	64
Region Vojvodine	2022	228
	2023	216
	2024	222
SRBIJA – JUG	2022	671
	2023	824
	2024	886

БОШ
БЕОГРАДСКА
ОТВОРЕНА
ШКОЛА

**#ЕУ
ЗА ТЕБЕ**

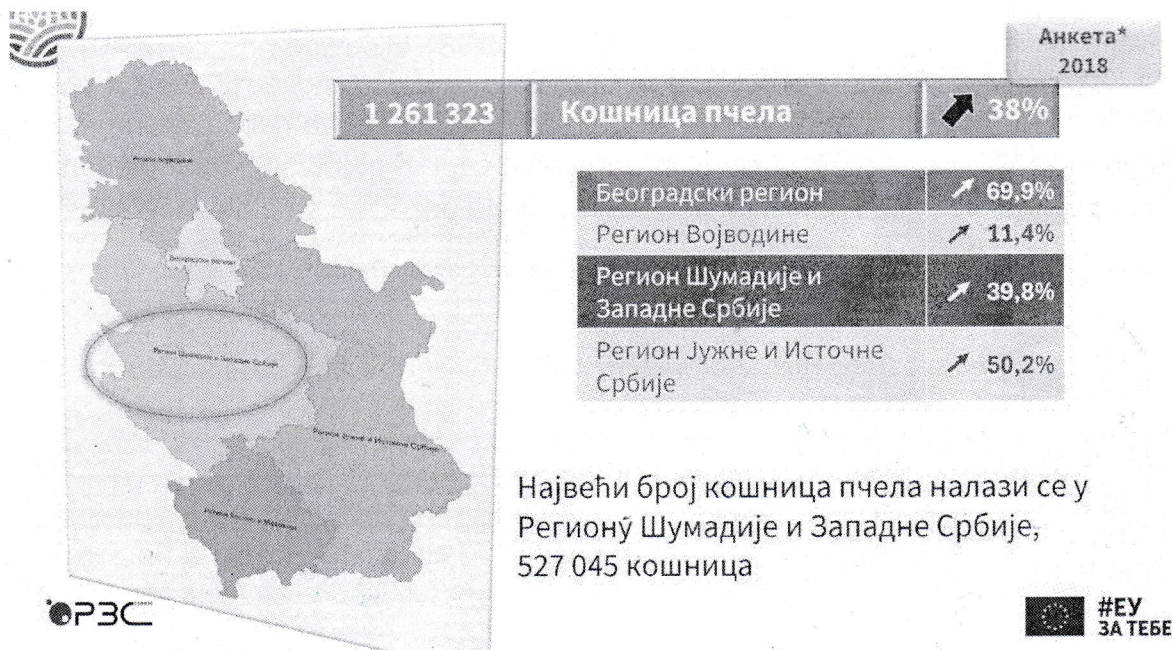
Region Šumadije i Zapadne Srbije	2022	386
	2023	446
	2024	472
Region Južne i Istočne Srbije	2022	284
	2023	378
	2024	413

Izvor: RZS, <https://www.stat.gov.rs/>

Tabela 2: Uporedni pregled (Broj registrovanih poljoprivrednih gazdinstava/broj upisanih grla stoke, pregled za 2023.godinu)

Period 2023. godina		Broj grla/broj košnica pčela	Broj gazdinstava
REPUBLIKA SRBIJA	Uslovno grlo	1.493.007	298.994
	Goveda	725.408	71.399
	Svinje	2.263.705	192.441
	Ovce	1.702.682	93.673
	Koze	149.558	24.277
	Živina	21.604.439	220.324
	Košnice pčela	1.261.323	29.667

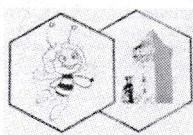
Izvor: RZS, <https://www.stat.gov.rs/>

Izvor: Knjiga poljoprivrede, Popis poljoprivrede RZS 2023.g.

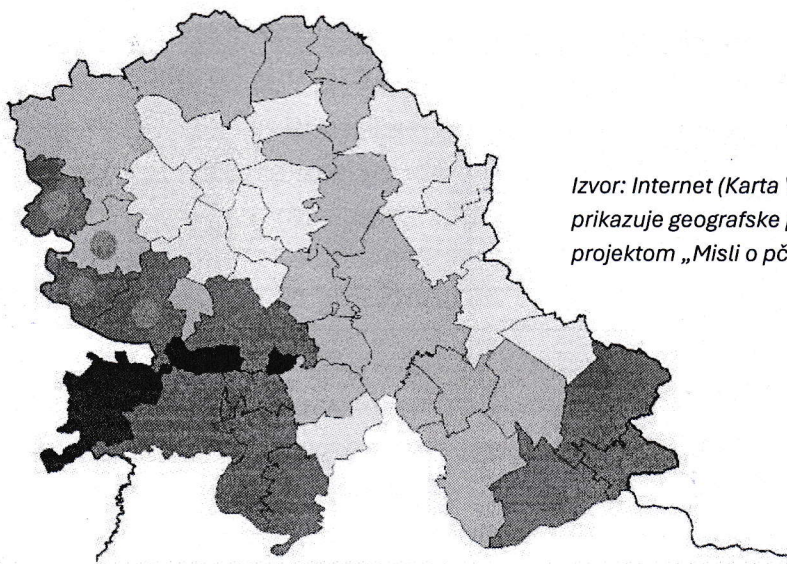

БОШ
БЕОГРАДСКА
ОТВОРЕНА
ШКОЛА

**#EУ
ЗА ТЕБЕ**

Targetirane opštine (Apatin, Odžaci, Bač i Bačka Palanka) smeštene su u tzv. „Bačkom Podunavlju“ geografski prirodno-ekološkom pojasu koji se nalazi na zapadu Bačke, pozicioniranom sa leve strane reke Dunav, koja je ujedno i prirodna granica sa Republikom Hrvatskom.

Izvor: Internet (Karta Vojvodine koja plavom bojom prikazuje geografske pozicije opština obuhvaćenih projektom „Misli o pčeli!“)

Relevantne podatke, za projektom obuhvaćenu teritoriju ove četiri podunavske opštine, smo pronašli u evidenciji pčelarskih udruženja koja ih pokrivaju. Tako gledano, ukupan broj pčelara, košnica i godišnja proizvodnja meda prikazani su u sledećoj tabeli:

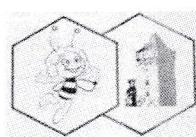
Tabela sa podacima u pčelarstvu za opštine Odžaci, Apatin, Bač i Bačka Palanka

Naziv opštine	Apatin	Odžaci	Bač	Bačka Palanka
Ukupan broj pčelara	110	80	60	130
Ukupan broj košnica	8000	2.500	1.800	7800
Godišnja proizvodnja meda (u t)	150-200	50-55	cca 35	160

Pčelarstvo u projektom targetiranim opštinama se ne razlikuje u mnogome od pčelarenja u širem regionu. Generalno se pčelarstvo nalazi pred složenim izazovima, a najveći od njih su masovna uginuća pčelinjih društava, prouzrokovana različitim faktorima, fiziološke, patološke i biološke prirode. Ovo osetljivo stanje, zahteva reakciju i potrebu za stalnim nadzorom, preventivnim merama i podrškom pčelarima kako bi se očuvala pčelinja društva.

BOŠH
БЕОГРАДСКА
ОТВОРЕНА
ШКОЛА

**#EY
ЗА ТЕБЕ**

Današnje ekonomske (ne)prilike, nestabilne cene i pojava inflacije, doprinele su da cene pčelarskih proizvoda, cenovno zaostaju u odnosu na cene nekih drugih proizvoda sa kojima su se ranije bile u ravni. Ekonomska situacija primorava pčelare da se ovom delatnosti sve više bave u cilju redovnog privredjivanja, a sve manje zbog pčelarenja »iz ljubavi« ili »hobija«. Deo ove grupacije poljoprivrednika svoja porodična primanja dopunjavaju prihodom koji im proistekne od pčelarenja, dok su profesionalni pčelari, koji se pčelarenjem bave kao osnovnim zanimanjem i na kome baziraju svoju egzistenciju, orjentisani ka ostvarenju maksimalne efikasnosti kako da u proizvodnji, uz minimalne troškove ostvare maksimalne rezultate.

Srbija je ove godine ostala bez 35% pčelinjih društava, pokazuju podaci organizacije Kolos, koja se bavi monitoringom uginuća pčela. Kao glavni uzrok gubitaka pčelinjih zajednica se ističu već pomenute klimatske promene, koje prema rečima stručnjaka, sve više ugrožavaju opstanak oprašivača. Posebno teška situacija zabeležena je u Vojvodini, gde su pojedini pčelari ostali bez čak 90 odsto svojih košnica (podatak preuzet od Saveza pčelarskih organizacija Srbije). Ovo automatski dovodi do ogromnog troška za proizvodjače i analogno do manjih prinosa meda. Procene su da se ovo najviše oseti na smanjenju proizvedenih količina bagremovog meda, dok se za lipov i suncokretov med predviđa nešto bolja situacija.

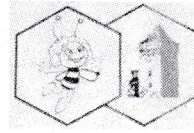
Savez pčelarskih organizacija (SPOS) upozorava na još jedan problem zbog kojeg je moguća kriza u srpskom pčelarstvu, a to je sve učestalije falsifikovanje meda. Prema njihovim procenama, čak 80 odsto meda koji se nalazi u trgovinama je falsifikovano, a dodatni problem predstavlja i sve veći uvoz meda neproverenog kvaliteta. Predlog za rešavanje ovog problema leži u strogoj kontroli tržišta i sistemskim zabranama prodaje falsifikovanog meda. Domaći sektor pčelarstva se može sačuvati samo ovakvim rigoroznim merama, jer zbog ovakve nelojalne konkurencije, domaća proizvodnja je na svakodnevnom gubicima.

Gledano na nivou regiona odnosno države, pčelarstvo je organizovano preko pčelarskih udruženja po gradovima koje zajednički povezuje, pomenuti Savez pčelarskih organizacija Srbije. Godišnje se u Srbiji proizvede između 5.000 do 9.000 tona meda, od čega se poslednjih godina gotovo značajna količina meda izvozi. Procene privrednih statistika pokazuju da deizni priliv od izvoza meda može biti jedanko bitan koliko i onaj koji se ostvaruje od izvoza malina i mesa, ne računajući posredni efekat – koji medonosne pčele imaju u savremenoj biljnoj proizvodnji kao oprašivači.

Najveći svetski proizvođač meda je Kina u kojoj se proizvede 450.000 tona, a u Evropi to je Španija gde se proizvede 30.000 tona meda. Najveći potrošač meda u Evropi je Nemačka sa prosečnih 1.1 kg po čoveku godišnje, zatim sledi Francuska sa 0,6 Italija i Srbija sa po 0,3 kg po žitelju godišnje. Upotreba meda u ishrani je valjan pokazatelj njegovog kvaliteta i stanja zdravlja stanovništva. U Srbiji je potrebno što više raditi na edukaciji proizvođača meda, a posebno na povećanju potrošnje meda.

БОШ
БЕОГРАДСКА
ОТВОРЕНА
ШКОЛА

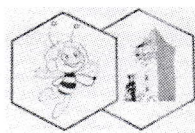

**#EU
ЗА ТЕБ**

Med proizveden u Srbiji je izuzetno kvalitetan i tražen na tržištima zemalja EU, a nakon registracije izvoznih objekata za prodaju meda u zemljama EU, ova potražnja je porasla. Cena meda u EU je veća nego u Srbiji, tako da je realno očekivati da će i u buduće ona da raste. Zato pčelari i njihove organizacije ističu da med predstavlja veliku izvoznju šansu Srbije. Da bi se to realizovalo potrebni su dodatni sistemski i finansijski podsticaji za razvoj i unapređenje pčelarstva, a za to je na potezu država.

BOŠ
БЕОГРАДСКА
ОТВОРЕНА
ШКОЛА

#EY
ЗА ТЕБЕ

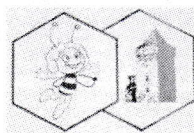
Identifikacija problema (postojeći resursi/ograničenja)

Identifikaciji problema možemo pristupiti i putem analize upitnika i rezultata anketiranja pčelara sa teritorija opština Apatin, Bač, Odžaci i Bačka Palanka, koje je izvršeno u decembru 2025.godine. Ukupno 64 pčelara sa teritorije projektnih opštine je učestvovalo u anketiranju i prikupljeni podaci su pokazali sledeće:

1. Svi anketirani pčelari (njih 100%) su jasnog stava da intenzivna poljoprivredna proizvodnja (gledajući njihovo područje), u velikoj meri, negativno utiče na pčele i druge oprašivače.
2. Anketirani pčelari iz opština Apatin i Bač su stava da kaznena politika može da utiče na to da se smanji negativan uticaj intenzivne poljoprivrede na pčele i druge oprašivače, dok su anketirani pčelari iz opština Odžaci i Bačka Palanka mišljenja da bi se ovaj negativan uticaj smanjio ukoliko bi se više radilo na edukaciji poljoprivrednika.
3. Mišljenja pčelara su prikupljena i u vezi akcija kojima se vrši tretiranje komaraca na teritorijama njihovih opština. U vezi toga, anketirani pčelari su se izjašnjavali na sledeći način:
Pčelari iz Karavukova (opština Odžaci) su potvrdili da im je trenutni metod tretiranja komaraca u njihovoj opštine -prihvatljiv, dok su pčelari iz ostale tri opštine isključivog stava da način tretiranja komaraca u njihovim opštinama nije prihvatljiv, za šta su dali i dodatna obrazloženja, navodeći:
„Tretiranje komaraca u selima opštine Apatin se vrši poljoprivrednim avionom koji poleće iz Čeneja, mesta koje je 70 kilometara udaljeno od Apatina. Tretiranje komaraca se vremenski vrši u periodu između 18-19,00 časova, Kada se komarci nalaze pod lišćem, u travi, dok su sa druge strane pčele na paši. Ovo, prema rečima pčelara sa ove teritorije, dovodi do toga da ne uspe tretman protiv komaraca, jer oni budu zaštićeni, a stradaju mahom pčele, jer su u to vreme na paši. Za ovu lošu praksu postoji rešenje i predlažu ga sami pčelari – potrebno je da avion poleće iz Apatina i da se tretiranje vrši nakon 20,00 časova, kada pčele već budu u košnicama, a komarci se podignu iz trave i ispod lišća. Postoje i dodatne opcije (da se u avion ugradi dodatna oprema za let po mraku, ili da se

BOŠ
БЕОГРАДСКА
ОТВОРЕНА
ШКОЛА

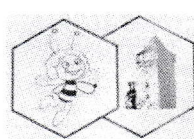
#EY
ЗА ТЕБЕ

samo tretiranje vrši helikopterom, kao u Gradu Apatinu, jer tu postoje opcije poletanja i sletanja direktno sa benta, uz čega bi se ostvarile i značajne finansijske uštede“.

4. Pčelari su tokom anketiranja negativno odgovorili i na pitanje: Da li se na teritoriji vaše opštine tretiranje šuma i/ili vodotokova sprovodi na, po pčelare, prihvatljiv način? Ovako su odgovorili sva anketirana lica i svoj odgovor obrazložili na sledeći način: Tretmani šuma i vodotokova se na teritorijama naših opština sprovode po danu, u punom cvetu biljaka, u pojasu kanalske mreže – totalom i drugim neidentifikovanim otrovima koji ubijaju i biljni i životinjski svet u tretiranim području. Na taj nehuman i nekorektna način, ubijaju se i svi korisni insekti, koji se hrane skupljajući nektar ili borave u travi kanala. Bez izuzetaka, tretiraju se i kanali koji u svojoj nožici imaju zaostatke vode, koju dalje piju divlje životinje, ptice i drugi insekti, a što nadalje vodi takođe do trovanja.
5. Ispitanici su nam dali do znanja da smatraju da pčelari određenim sinhronizovanim akcijama mogu uticati na donosioca odluka u lokalnim samoupravama da tretiranje komaraca, šuma i vodotokova vrše na (za pčelare) prihvatljiv način. Postoji više predloženih mera za poboljšanje ove prakse. Pčelari predlažu da se u opštinske komisije koje prate ove poslove uključe i članovi pčelarskih udruženja i organizacija. Na ovaj način bi se posao izvršavao transparentno i odgovornije, a u njega bi bili uključeni i drugi akteri iz sfere pčelarstva, čime bi se otklonile eventualne sumnje u nesavesan rad donosioca odluka i operativnih tela koja sprovode te odluke.
6. Ispitanici su se izrazili da nisu dovoljno, ili da u potpunosti nisu upoznati sa nadležnostima lokalne samouprave u kojoj žive, vezano za programe koji se finansiraju i sprovode u oblasti poljoprivrede. Uz ove odgovore naveli su da bi situacija sigurno bila drugačija da postoje članovi pčelarskih organizacija koje su uključene u rad ovih opštinskih komisija.
7. 100% ispitanika, iz sve četiri, projektom obuhvaćene opštine, potvrdno je odgovorilo da želi bliže da se upozna sa merama koje su u nadležnosti lokalne samouprave u kojoj žive.

BOŠ
BEOGRADSKA
OTVORENA
ŠKOLA

**#EY
ZA TEBE**

Gore izneti rezultati, kumulativno gledano, pokazuju da su pčelari podunavskog regiona, opština Apatin, Odžaci, Bač i Bačka Palanka nezadovoljni položajem koji imaju u društvenoj, jednako kao i privrednoj sferi lokalne sredine u kojoj žive. Nisu dovoljno upoznati sa merama i poljoprivrednom politikom koja se sprovodi na nivou njihove lokalne samouprave i žele u većoj meri da učestvuju u planiranju, odlučivanju, i razmatranju programa, projekata i tema koje se tiču pčelarstva. Pčelari sve četiri opštine ukazuju na štete koje nastaju usled neadekvatnog tretiranja komaraca i drugih insekata u podunavskom regionu kojem pripadaju, ne odobravaju nezakonitu upotrebu otrova „totala“ za sprečavanje korova u prirodi i traže da se u većoj meri kontroliše upotreba zaštitnih sredstva u poljoprivredi. Obzirom da su sve četiri opštine, opštine sa vrlo zastupljenom poljoprivredom u strukturi privrednih delatnosti, ovo je tema kojoj se treba posvetiti veća pažnja i uz određene mere sprovoditi i edukaciju koja će imati za rezultat povećanje svesti o mogućim štetnim uticajima, kod svih aktera.

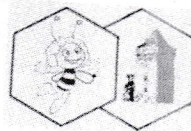
Ne postoje zvanične statističke evidencije koje prate privredne aktivnosti proizvodnje meda, raspored i pozicije košnica, distribuciju i plasman robe proizvedene u individualnim pčelinjacima. Zbog toga je najvažniji izvor podataka za ovu analizu bio direktni kontakt sa proizvođačima, članovima udruženja odnosno pčelarima sa, projektom obuhvaćene teritorije.

Rad u pčelinjaku je izložen sezonskim uticajima, ali se ne može u potpunosti reći da ima sezonski karakter. Značajan deo radova (pakovanja meda, prodaja, priprema za narednu sezonu) odvija se u sezoni „mirovanja“, odnosno tokom jeseni i zime.

Kako bi se problemi identifikovali u pravom svetlu i prikazale mogućnosti i šanse za razvoj pčelarstva, pristupili smo izradi SWOT ANALIZE, kao alatke koja je najprimenjivija i najcelishodnija da da odgovore na (pr)ocenu internih i eksternih faktora stanja, u ovom slučaju, pčelarstva u opštinama podunavskog regiona:

SWOT ANALIZA

SNAGE	SLABOSTI
<ol style="list-style-type: none"> 1. Dobre prirodne pretpostavke za bavljenje pčelarstvom u reonu Podunavlja. Povoljno geografsko i ekološki prirodno područje. Dovoljno paše za pčele. 2. Individualni proizvođači uglavnom imaju u sopstvenom vlasništvu zemljište za držanje 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Nedovoljna informisanost pčelara o mogućim programima i nadležnostima lokalnih samouprava Apatin, Odžaci, Bač i Bačka Palanka u sektoru poljoprivrede i pčelarstva 2. Nepostojanje podsticajnih mera za sufinansiranje pčelarske

košnica ili objekte za skladištenje i pakovanje. Takođe, uglavnom u okviru svojih gazdinstava poseduju osnovnu opremu za uzgoj pčela. Košnice se uglavnom nalaze u relativnoj blizini domaćinstva, što olakšava nadzor i praćenje.

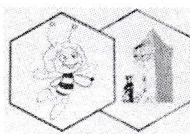
3. Med, kao lokalni proizvod je prepoznat kod lokalnog stanovništva. Tražnja za njim je u određenoj količini godišnje predvidiva i konstantna.
4. Med je zbog dugog roka trajanja pogodan za distribuciju, transport i skladištenje (mogućnost odložene prodaje)
5. Prihodi od proizvodnje meda doprinose kućnom budžetu i imaju svoj ekonomski značaj za lokalno stanovništvo
6. Individulani proizvođači uglavnom imaju dugu porodičnu tradiciju bavljenja pčelarstvom na ovoj teritoriji i dugogodišnje lično iskustvo i praksu

proizvodnje u većini opština (samo Bač sprovodi mere poljorprivredne politike i politike ruralnog razvoja na svojoj teritoriji)

3. Fragmentacija stavova po pitanju mogućih delovanja i eventualne razlike u mišljenjima između pčelarskih udruženja i opština, čime se otežava zajednički nastup
4. Ograničeni resursi pčelara kao zagovaračke strane, da uvedu promenu načina tretiranja insekata u opštinama u kojima pčelare, jer mahom zavise od odluka lokalnih vlasti
5. Potrebna su dodatna ulaganja u osavremenjavanje pčelarske opreme na imanjima pčelara sve četiri opštine
6. Potrebni su stabilniji kanali za nabavku kvalitetnog repromaterijala, ambalaže i eventualna udruživanja pčelara
7. Pčelarima je potrebna pomoć da profilišu svoj proizvod (dizajniranje, individualna i/ili zajednička promocija, novi/savremeni kanali prodaje)
8. Cene meda variraju u zavisnosti od godišnje proizvedene količine i tržišnih uslova (pčelari zavisni od otkupljivača i nakupaca)
9. Pčelari prirodnog meda su zagovornici uvođenja kontrola i

	<p>standarda u proizvodnju, kako bi se eliminisala negativna konkurencija.</p> <p>10. Novi pčelari nemaju dovoljni informacija neophodnih za početak bavljenja pčelarstvom (edukacije za početnike, informacije o kreditnim linijama, subvencijama u ovoj oblasti i dr)</p>
<p>MOGUĆNOSTI</p>	<p>PRETNJE</p>
<ol style="list-style-type: none"> 1. Uključivanje predstavnika pčelarskih udruženja u opštinske komisije i radna tela bi povećalo institucionalno učešće, transparentnost i uključivanje u proces zajedničkog planiranja i donošenja odluka na lokalnu 2. Edukacija poljoprivrednika može doprineti podizanju opšte svesti o štetnosti pesticida i lošim praksama u poljoprivrednoj proizvodnji u Podunavlju, a i šire 3. Zajednički nastupi i sinhronizovan jedinstven i stalan stav pčelara i njihovih organizacija prema organima lokalnih samouprava 4. Pokrenuti pitanje zaštite pčela na širem nivou, uz obezbeđivanje podrške javnosti i medija 5. Rastuća potražnja za prirodnim proizvodima predstavlja priliku za rast tržišta meda i drugih pčelinjih proizvoda 6. Pčelarstvo ima prirodne blagodeti. Doprinosi održivom 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Klimatske promene, pojava novih bolesti pčela, kao i vremenske nepogode su faktori koji ne zaobilaze ni region Podunavlja, a to su faktori na koje lokalni proizvođači ne mogu uticati 2. Intenzivno korišćenje štetnih preparata u poljoprivredi koji škode pčelama. Ovaj stalni pritisak pesticida i hemijskih tretmana u prirodi dovodi do trovanja i drugih učesnika ekosistema, što prouzrokuje šire ekološke posledice. 3. Neadekvatno tretiranje komaraca i krpelja i tretiranje šuma i vodotokova u podunavskom regionu, sa sredstvima i na način koji uništava pčelinje rojeve. 4. Nedostatak političke volje, u smislu da lokalne vlasti mogu ignorisati predloge pčelara i inicijative koje im budu upućene 5. Nedostatak motivacije ukoliko pčelari i nakon zagovaranja ostanu marginalizovani odnosno

upravljanju u poljoprivredi i zaštiti
biološke raznolikosti i ekosistema

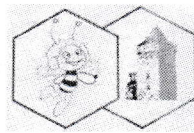
7. Lokalni pčelari mogu nastupima na sajmovima proširiti mrežu saradnika i promovisati svoj proizvod. Iskoristiti mogućnosti stalne edukacije i usavršavati se, pratiti dešavanja i napredovanja
8. Razvoj novih tehnologija i metoda proizvodnje meda može doprineti boljem kvalitetu i većoj dostupnosti proizvoda, što pčelari treba da iskoriste
9. Mogućnosti širenja proizvodnje - prodaja u inostranstvu, putem interneta i sl. Sagledati načine koji mogu doprineti novim tržištima, kako bi se pčelari osamostalili u prodaji (bez nakupaca)
10. Podsticanje proizvodnje pratećih proizvoda u pčelarstvu (ne samo meda) kod pčelara, imajući u vidu da ti proizvodi obezbeđuju dodatnu vrednost
11. Subvencije i podsticaji za proizvodnju (na nivou lokalne samouprave, Pokrajine, na republičkom nivou i/ili od strane EU fondova)

ne budu uključeni u proces
odlučivanja

6. Konkurencija od strane drugih slatkih proizvoda, poput šećera i sladoleda, otežava u jednom delu prodaju i smanjuje potencijalnu konzumaciju meda,
7. Nedovoljna svest potrošača o konzumaciji prirodnog meda i intenziviranje medijske kampanje posvećene drugim industrijsko hemijskim proizvodima – može dovesti do smanjene tražnje za proizvodima od pčelarstva
8. Izmena zakonske normative u oblasti pčelarstva i/ili uređenja tržišta koja direktno utiče na prodaju pčelarskih proizvoda

BOŠ
БЕОГРАДСКА
ОТВОРЕНА
ШКОЛА

#EY
ЗА ТЕБЕ

SWOT analiza i rezultati ankete nam ukazuju da pčelari podunavskih opština Apatin, Odžaci, Bač i Bačka Palanka imaju jedinstven stav i visok stepen svesti i zajedništva, po pitanju prepoznavanja i ukazivanja na negativni uticaj intenzivne poljoprivrede na pčele i oprašivače u opštinama koje su učesnice u projektu. Od kako je problem prepoznat, pčelari ovih opština nude konkretne tehničke i organizacione mere za smanjenje uticaja intenzivne poljoprivrede i hemijskog tretiranja insekata na podunavskom području, iskazuju i interesovanje za uključivanje u proces planiranja i donošenja odluka i zainteresovani su za programe u kojima mogu unaprediti svoje znanje za delovanje u toj oblasti. Ovakav stav pčelara u procesu društvenog zagovaranja predstavlja jedan proaktivan stav i volju za institucionalnim delovanjem, što lokalni organi treba da prepoznaju i iskoriste.

Analiza je takođe jasno ukazala da se pčelari ovog regiona konstantno susreću sa ozbiljnim pretnjama iz intenzivne poljoprivrede i loših praksi hemijskog tretiranja, kao i da izostanak delovanja u ovom momentu može dovesti do još većih gubitaka na imanjima pčelara, nemerljivih uginuća pčelinjih zajednica i poremećaja u ekosistemu.

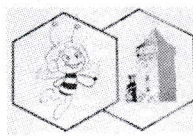
Pčelari su saglasni da je ključna prilika za rešavanje ovog pitanja – formalno uključivanje predstavnika pčelarskih udruženja u lokalne komisije i edukacija poljoprivrednika, čime bi se prepoznate slabosti preokrenule u snage sve četiri opštine.

Činjenica je da od targiranih opština, samo Opština Bač, na godišnjem nivou donosi Program poljoprivredne politike i politike ruralnog razvoja i sprovodi mere iz njega, putem Konkursa za subvencionisanje investicija u fizičku imovinu poljoprivrednih gazdinstava. Na ovaj način, pčelari sa teritorije opštine su u prilici da reindiraju deo investicije koju su realizovali na svom imanju, u procentu od 60% (računajući vrednost investicije bez PDVa).

Nabavka pčelinjih rojeva, odnosno društava nikada nije bila moguća, kada se vršilo sufinansiranje pčelarske proizvodnje u Opštini Bač, dok je lista prihvatljivih investicija sa opremom za koju je moguće aplicirati, prikazana u nastavku (Prema izveštaju Komisije budžetskog fonda za razvoj poljoprivrede Opštine Bač, u proseku, 90% registrovanih pčelara, svake godine iskoristi svoje pravo za subvencionisanje nabavke pčelarske opreme):

БОШ
БЕОГРАДСКА
ОТВОРЕНА
ШКОЛА

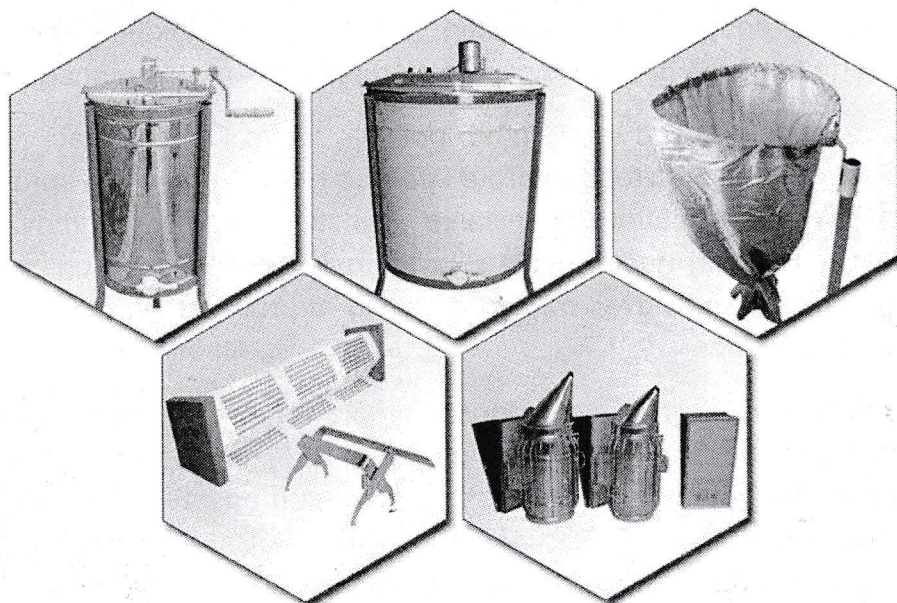

**#EY
ЗА ТЕБЕ**

PREDMET SUFINANSIRANJA

ОПШТИНА ВАЧ

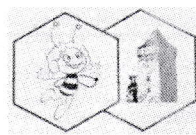
Nabavka košnica
Satne osnove od voska
Centrifuga za odvajanje meda od saća
(vrcaljka)
Električni otklapač saća
Električne pumpe i punilice za med
Prohromske ambalaže za med
Topionici za vosak
Električni dekristalizator
Automatski sto za pakovanje meda
Sušara za polen
Stresač pčela
Mlin za šećer
Mikser za pravljenje pogača

Izvor: Internet (Primeri opreme za koju je moguće aplicirati na opštinskom konkursu)

BOŠ
БЕОГРАДСКА
ОТВОРЕНА
ШКОЛА

#EУ
ЗА ТЕБЕ

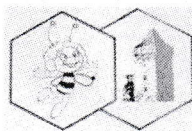
Normativni okvir

U okviru pravne legislative koja reguliše ili se naslanja na oblast pčelarstva, prepoznamo:

1. **Zakon o veterinarstvu.** Jedan od osnovnih zakona u Srbiji koji reguliše pčelarstvo je Zakon o veterinarstvu ("Službeni glasnik RS" br. 91/2025, 30/2010, 93/2012). Ovaj zakon propisuje mere za zaštitu zdravlja pčela, uključujući kontrolu i suzbijanje bolesti.
2. **Zakon o bezbednosti hrane** ("Službeni glasnik RS" br. 41/2009) odnosi se na sve aspekte proizvodnje, prerade i distribucije meda. Pčelari su dužni da osiguraju da njihovi proizvodi ispunjavaju zahteve u pogledu kvaliteta, čistoće i pravilnog obeležavanja.
3. **Pravilnik o deklarisanju, obeležavanju i reklamiranju meda.** Prema ovom Pravilniku ("Službeni glasnik RS" br. 78/2010) svaki proizvod meda mora biti pravilno označen kako bi potrošači dobili pravile informacije o vrsti, poreklu i kvalitetu meda. Pravilnik detaljno opisuje šta etiketa mora da sadrži, uključujući informacije o sastavu, roku trajanja i uslovima skladištenja.
4. **Zakon o zaštiti i održivoj upotrebi poljoprivrednog zemljišta** ("Službeni glasnik RS" br. 88/2015) reguliše korišćenje poljoprivrednog zemljišta, uključujući postavljanje pčelinjaka. Pčelari moraju poštovati propisane udaljenosti od naseljenih mesta i drugih poljoprivrednih površina. Ovaj zakon je ključan za pravilno upravljanje pčelinjacima u skladu sa ekološkim standardima.
5. **Pravilnik o uslovima i načinu gajenja pčela** ("Službeni glasnik RS" br. 73/2010), pčelari u Srbiju su dužni da ispune određene uslove prilikom postavljanja pčelinjaka, kao i da poštuju specifične standarde u vezi sa načinom gajenja pčela. Ovaj pravilnik obuhvata odredbe o lokaciji pčelinjaka, minimalnoj udaljenosti od naselja i puteva, kao i uslove u pogledu higijene i zdravlja pčela. Cilj pravilnika je da osigura zdravlje pčela, održivost pčelarstva, kao i da zaštiti ljude i životnu sredinu. Ovo je posebno važno za pčelare koji planiraju da prošire svoje pčelarstvo u urbanim sredinama ili na poljoprivrednim zemljištima koja su bliska naseljenim mestima.

BOŠ
БЕОГРАДСКА
ОТВОРЕНА
ШКОЛА

**#EU
ЗА ТЕБЕ**

6. **Zakon o stočarstvu** ("Službeni glasnik RS" br.41/2009 i 93/2012) reguliše proizvodnju i uzgoj životinja u Srbiji, uključujući i pčele kao deo stočarske proizvodnje. Ovaj zakon propisuje uslove pod kojima se pčele mogu uzgajati, posebno u pogledu registracije pčelara, pčelinjaka i zdravstvene zaštite pčela. Pored toga, zakon definiše načine praćenja uzgoja i zdravlja životinja, što je važno za pčelare kako bi osigurali da njihova proizvodnja bude u skladu sa zakonskim standardima.
7. **Pravilnik o evidenciji pčelara i pčelinjaka** ("Službeni glasnik RS" br. 45/2009). Svaki je pčelar u obavezi da vodi tačnu evidenciju o broju košnica i lokcijama svojih pčelinjaka. Ove informacije se dostavljaju nadležnim organima radi praćenja zdravstvenog stanja pčelinjih zajednica i implementacije mera zaštite.

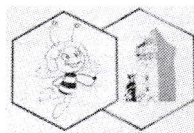
- MEĐUNARODNI PROPISI I STANDARDI -

Ako posmatramo širu sliku i legislativu koja se bavi pčelarstvom u Evropi, odnosno svetu, možemo posmatrati sledeće normative:

1. **Codex Alimentarius** predstavlja zbirku međunarodnih standarda za hranu, uključujući standard za med (Codex stan 12-1981). Ovi standardi definišu minimalne zahteve za kvalitet meda, uključujući parametre kao što su sadržaj vode, šećera HMF (hidroksimetilfurfurala) Pčelari koji žele da izvoze med moraju da obezbede da njihov proizvod ispunjava sve ove standarde.
2. **Evropska unija (EU) propisi**. Uredba EU o medu (Council Directive 2001/110/EC) definiše šta se može označiti kao med, postavlja zahteve za kvalitet i propisuje standarde za označavanje i pakovanje proizvoda. Pčelari koji žele da izvoze med u EU moraju poštovati ove regulative i biti u skladu sa HCCP standardom.
3. **Međunarodne organizacije za standardizaciju (ISO)**, ISO 22000 je međunarodni standard za sisteme menadžmenta bezbednošću hrane, koji uključuje i pčelarske proizvode. Ovaj standard pomaže pčelarima da usklade svoje poslovanje sa međunarodnim zahtevima za bezbednost hrane, olakšavajući tako plasman proizvoda na inostrana tržišta.
4. **Uredba o organskoj proizvodnji**. Pčelari koji se bave organskom proizvodnjom moraju poštovati Uredbu o organskoj proizvodnji (Council Regulation EC No 834/2007), koja postavlja stroge zahteve za proizvodnju, prikupljanje i obradu organskog meda.

БОШ
БЕОГРАДСКА
ОТВОРЕНА
ШКОЛА

**#EУ
ЗА ТЕБЕ**

Ne možemo govoriti o normativnom okviru u kojem egzistira poljoprivreda, stočarstvo, a potom i pčelarstvo, a da ne spomenemo postupak koji je trenutno aktuelan, a to izrada Strategije poljoprivrede i ruralnog razvoja Republike Srbije za period od 2025-2034. godine. Uz Nacrt nacionalne strategije, Ministarstvo za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu je u decembru 2025.g. objavilo i Polazne osnove za Strategiju, na koje su se predlozi, sugestije i komentari prikupljali do kraja 2025. godine.

Nacrt Nacionalne Strategije za poljoprivredu do 2034. godine je prepoznao, kao glavne probleme sve veći klimatski rizik, nisku pokrivenost navodnjavanjem, pad stočarstva, rast uvozne zavisnosti, ali uporedo sa tim akcenat je stavio na modernizaciju i nova strateška ulaganja u poljoprivredu. Možemo reći da od svih pobrojanih problema, koji su izneti u Strategiji, najveći sistemski rizik, koji u značajnoj meri obuhvata i pčelarstvo, već pomenute klimatske promene – rast temperatura, sve češće suše, mrazevi, grad i ekstremi koji prave ogromne oscilacije u poljoprivredi. Ono što su pčelari uočili, a potom i adekvatno reagovali u smislu podnošenja komentara na sam Nacrt, to je veoma mala posvećenost celokupnog dokumenta stanju u pčelarstvu i bavljenja temom uzgoja pčela, ujedno problematikom sa kojom je uzgojivači suočavaju i u kojoj posluju.

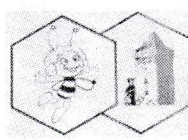
Ova oblast, obrađena je u dokumentu u odeljku 2.5.1.4. i u glavnim crtama navodi statističke podatke o broju košnica (u 2023.godini na nivou obuhvata Republike Srbije, ukupan broj evidentiranih košnica 1.261.323 košnica pčela), kao i statističke podatke o proizvodnji meda (u istoj godini prema pobrađenim podacima, proizvedeno je ukupno 11,3 hiljada tona meda i može se reći da je to u značajnom procentu više od dotadašnjeg petogodišnjeg proseka).

Što se tiče državnih subvencija i podsticaja u oblasti pčelarstva, sufinansirano je putem državnih podsticaja preko 80 objekata za obradu i preradu meda, dok 303 domaćinstva imaju odobrene dozvole za preradu meda, a nešto preko 2800 domaćinstava dozvolu za punjenje i pakovanje meda.

Strategija u svom nacrtu, nadalje iznosi činjenice koje su važne i za ovu analizu, a konkretno se odnose na značaj polinacije (oprašivanja biljaka), pojašnjavajući da je ekonomski efekat medonosnih pčela koje učestvuju u polinaciji, nekoliko desetina puta veći u odnosu na proizvode koji se dobijaju od pčela. Uloga pčele kao oprašivača nemerljivo povećava kvalitet i kvantitet poljoprivrednih proizvoda, čime u daljem lancu doprinosi ekonomiji i prehrambenoj sigurnosti. Pored toga, ne sme se izostaviti ni doprinos oprašivanja i medonosnih pčela i održavanju biodiverziteta i stabilnosti ekosistema.

BOŠ
БЕОГРАДСКА
ОТВОРЕНА
ШКОЛА

#EY
3A TER

Za osnovni cilj u pčelarstvu Strategija se skoncentrisala oko teme povećanja pčelinjih zajednica i prinosa, ali bez navođenja jasnih smernica na koji način i uz koje principe pčelarenja. Posebno ako se uzme u obzir prepoznat rizik koji na proizvodnju nose klimatske promene.

Što se tiče nacionalnog nivoa i podsticaja namenjenih za pčelarstvo, izdvajaju se podsticaji za košnice pčela, koje prema nacionalnom zakonodavstvu predstavljaju direktna plaćanja. Pretpostavka je da će se ovaj vid davanja podsticaja morati menjati usled prilagođavanja nacionalnih mera sa merama podrške i politikama Evropske unije, u kontekstu da će u nekom budućem periodu, pored ovog vida plaćanja obezbeđivati još jedan širi set mera i različite oblike podrške za sektor pčelarstva.

Prepoznate su dakle i druge mogućnosti za razvoj ovog sektora, a to je podrška mladim pčelarima, posebno kroz sufinansiranje investicionih planova u gazdinstvima koja imaju ovu karakteristiku.

Uočeno je da bi se poboljšanjima u delu dorade, pakovanja i distribucije meda i proizvoda od meda moglo doprineti razvoju marketinga i samog plasmana robe. Država je takođe prepoznala da postoji potreba za poboljšanjem kvaliteta i proširenje pčelinje paše, na autentične biljne vrste i višegodišnje zasade medonosne flore, ali ne navodi detaljnije kojim akcijama i merama bi se takve aktivnosti konkretizovale.

Dok se posebnim akcionim planovima ne konkretizuju tačne mere kojima bi se željeno stanje u pčelarstvu dostiglo i postiglo, potrebno je podsetiti da je pridržavanje nacionalnih i međunarodnih propisa od ključnog značaja za uspešno i zakonito pčelarenje. Ono ne samo da osigurava kvalitet i bezbednost pčelinjih proizvoda, već otvara i vrata proizvođačima ka širem globalnom tržištu. Preporuka je da se pčelari redovno informišu o važećim propisima kako bi osigurali dugoročni uspeh i zaštitili svoje pčele.

БОШ
БЕОГРАДСКА
ОТВОРЕНА
ШКОЛА

**#EY
ЗА ТЕБЕ**

Rezultati analize (zaključci i preporuke)

Analiza stanja u pčelarstvu (sa osvrtom na targetirane četiri opštine) ukazuje na kompleksne izazove, ali i određene segmente u kojima je moguće ostvariti poboljšanja, prilagođavanja i rast.

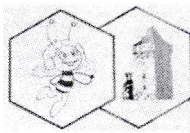
U tom cilju, pčelarstvo zahteva konstantno praćenje stanja na terenu, intenzivnu borbu protiv bolesti i prilagođavanje uslovima okruženja. Opštine „Bačkog Podunavlja“ koje učestvuju u projektu „Misli o pčeli!“ su ujednačene u razvojnom smislu sa regionom, te će se preporuke dati posmatrajući širi regionalni aspekt pčelarstva.

Unapred definisane činjenice su:

- Srbija ima značajan broj košnica po glavi stanovnika (određeni izvori navode ukupan broj od 1,1 milion košnica u 2025.g.) . Godišnja proizvodnja meda varira u zavisnosti od klimatskih uslova, kreće se u količinama do 10.000 tona, eventualno i više u dobrim sezonama.
- Ono što je i podstaklo ideju projekta, a nadalje i ovu analizu, jeste trenutna negativna situacija koja beleži ogromne gubitke i trend pada broja pčelinjih društava. Masovni gubici pčela tokom 2025. godine, u određenim teritorijama zabeleženi su u rasponu od čak 35-50% izgubljenih košnica.
- Država na nacionalnom nivou, kroz mere poljoprivredne politike i politke ruralnog razvoja, uspostavlja digitalizovan sistem subvencionisanja pčelarstva (aktuelan sistem eAgrar i ePodsticaji), podstiče plasmana meda, subvencionise nastupe na sajmovima, nabavku opreme za pakovanje, elemenata u proizvodnji i sl.
- Maloprodajna cena meda se nije značajno menjala od početka 2025. godine i kreće se od 800 do 2000 dinara, s tim što kvalitetnije sorte imaju cenu od 1500 do 2000 dinara.
- Primetno je širenje tržišta meda i pčelarskih proizvoda, iz razloga jer se povećava interesovanje kupaca za prirodne proizvode, više nego za proizvode sa veštačkim zaslađivačima. Takođe, pčelinji proizvodi se sve više koriste i u industriji farmacije.

BOŠ
БЕОГРАДСКА
ОТВОРЕНА
ШКОЛА

#EY
ЗА ТЕБЕ

Nacionalnom strategijom za poljoprivredu i ruralni razvoj 2025-2034, istaknute su sledeće potrebe u sektoru pčelarstva i nadamo se da će se u njima istrajati:

- Transfer znanja pčelarima radi boljeg poslovanja i suočavanja sa izazovima
- Mlade pčelare treba posmatrati kao posebnu kategoriju i pružiti im posebnu podršku
- Kontinuirano se baviti suzbijanjem štetočina i bolesti kod pčela, kao što su Varroa destructor i drugi paraziti i/ili štetočine povezane sa klimatskim promenama
- Podsticanje selidbenog pčelarstva
- Analiziranje kvaliteta pčelinjih proizvoda radi povećanja njihove tržišne vrednosti
- Kompenzacija gubitka pčela kroz finansiranje nabavke novih rojeva ili pčelinjih košnica (za svaki evidentirani gubitak pčela koji premašuje biološki prihvatljiv gubitak)
- istraživanja usmerena na poboljšanje kvaliteta meda i proizvoda od meda, kao i praćenje tržišta, njegovih potreba.

Svedoci smo konstantne svakodnevne modernizacije procesa u poljoprivredi, uvođenja informatike i digitalizacije u mehanizaciji, sprovođenju agrotehničkih mera, novim evidencijama.... Kako u ovome ne bi zaostajalo ni pčelarstvo, savremeni zagovornici zagovaraju pametno pčelarstvo (Smart Beekeeping), koje može da obuhvati korišćenje **AI senzora** i daljinskog praćenja, smanjenje trovanja pčela (usled nekontrolisane upotrebe pesticida u poljoprivredi), zaštitu pčelinjih kolonija od raznih bolesti i štetočina koji zahtevaju stalni nadzor i tretman, borbu protiv falsifikata i tzv. „lažnog meda“ koji ugrožava ekonomsku isplativost profesionalnih pčelara, i dr.

Razvijeno pčelarstvo utiče ne samo na zdravlje nacije, nego i na bolji rod voća, a znatno doprinosi povećanju proizvodnje suncokreta, uljane repice i svih drugih biljnih kultura. Zato je potrebno akcentirati bolju saradnju pčelara sa voćarima i ratarima, poljoprivrednim savetodavnim službama, školama ali i fakultetima, ali i sa zdravstvenim ustanovama, privrednim komorama, izvozno-uvoznim preduzećima i trgovačkim lancima. To su najvažniji zaključci i glavne preporuke koje se predočavaju pčelarima, institucijama, a naročito nadležnim državnim organima od kojih se očekuje da sistemskim finansijskim, organizacionim i svim drugim podsticajima pomognu da pčelarstvo u Srbiji dobije ono mesto koje odavno zaslužuje u ekonomskoj, ekološkoj, zdravstvenoj i razvojnoj.

BOŠ
BEOGRADSKA
OTVORENA
ŠKOLA

#EY
ЗА ТЕБЕ

Na osnovu iznetog, mogu se izvesti sledeći akcioni zadaci za naredni period:

- Stimulisati zapošljavanje mladih ljudi u pčelarstvu, posebno u seoskim sredinama
- Inicirati kod organa javne vlasti usvajanje razvojnih programa koji se tiču poljoprivrede i pčelarstva, a posebno u delu sprovođenja mera poljoprivredne politike putem koje se subvencionišu pčelarska proizvodnja na lokalnu.
- Povećati edukaciju pčelara i poljoprivrednika i pospešiti medijsku propagandu,
- Obezbediti veću angažovanost poljoprivrednih stručnih službi u sektoru pčelarstva,
- Kontrolisati bolesti pčela, kroz sistem preventivnog delovanja,
- Pošumljavati površine sa medonosnim drvećem (lipa, bagrem...) i povećati udeo medonosnog bilja na pašnjacima i livadama
- Formirati referentno telo koje bi se bavilo ocenom kvaliteta meda i drugih pčelinjih proizvoda,
- Raditi na međusobnom udruživanju aktera u sektoru pčelarstva.

Prezentacija rezultata ove analize može doprineti boljem sagledavanju pčelarstva i pčelarskih zajednica u opštinama „Bačkog Podunavlja“, podizanju javne svesti i brige o prirodi i konkretizaciji aktivnosti koje dovode do unapređenja položaja pčelara i razvoja pčelarstva u analiziranom području.

BOŠ
БЕОГРАДСКА
ОТВОРЕНА
ШКОЛА

**#EY
ЗА ТЕБЕ**

Izvori i literatura:

1. Savez pčelarskih organizacija Srbije (SPOS) - <https://spos.info/>
2. Republički zavod za statistiku,
<https://data.stat.gov.rs/Home/Result/130202010207?languageCode=sr-Latn>
3. Republički zavod za statistiku,
<https://data.stat.gov.rs/Home/Result/1300021102?languageCode=sr-Latn&displayMode=table&guid=a4dd3a2a-a502-4543-8cab-0f03da398437>
4. Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, Nacrt Strategije poljoprivrede i ruralnog razvoja 2025-2034, <https://minpolj.gov.rs/%D0%BE-%D0%B1-%D0%B0-%D0%B2-%D0%B5-%D1%88-%D1%82-%D0%B5-%D1%9A-%D0%B5-%D0%BE-%D0%BE%D1%82%D0%BF%D0%BE%D1%87%D0%B8%D1%9A%D0%B0%D1%9A%D1%83-%D0%B8%D0%B7%D1%80%D0%B0%D0%B4%D0%B5-%D0%BD%D0%B0%D1%86%D1%80/>
5. <https://www.tehnologijahrane.com/knjiga/pcelarstvo-i-ekonomika-pcelarenja>
6. <https://domacinskakuca.rs/2025/08/04/sta-je-glavni-uzrok-gubitaka-pcelinjih-zajednica/>
7. <https://poljoprivreda.info/tekst/presek-stanja-pcelarstva-kod-nas>

Pragolenti Ubava

IVANA OBRADOVIĆ PR
AGENCIJA ZA KONSALTING
ORIA
OPOVO